

KUTUBXONA VA MUZEY – TA'LIM, TARBIYA VA AXBOROT MAKONI SIFATIDA IJTIMOY-FALSAFIY TAHLIL

*Nizomiy nomidagi O'zMPU
Professional ta'lim va san'at fakulteti
Ibosqich talabasi
Obidjonova Shahzoda Nurilloeva*

Annotatsiya: Mazkur maqolada kutubxona va muzeylarning zamonaviy jamiyatdagi o'рни, ularning ta'lim va tarbiya tizimidagi ahamiyati hamda axborot makoni sifatidagi funksiyalari chuqur ijtimoiy-falsafiy tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashuv sharoitida ushbu muassasalarning transformatsiyasi, yoshlar ongiga ta'siri, ularning ma'naviy-axloqiy rivojlanishdagi o'рни hamda zamonaviy muammolari keng yoritiladi.

Kalit so'zlar: kutubxona, muzey, ta'lim, tarbiya, axborot makoni, madaniyat, globallashuv, yoshlar, ma'naviyat, innovatsiya.

LIBRARY AND MUSEUM AS A SPACE OF EDUCATION, UPBRINGING, AND INFORMATION: A SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Abstract: This article provides a comprehensive socio-philosophical analysis of libraries and museums as key institutions of education, upbringing, and information space in modern society. It also examines their transformation under globalization, their impact on youth consciousness, and their role in cultural and intellectual development.

Keywords: library, museum, education, upbringing, information space, culture, globalization, youth, spirituality, innovation.

БИБЛИОТЕКА И МУЗЕЙ КАК ПРОСТРАНСТВО ОБРАЗОВАНИЯ, ВОСПИТАНИЯ И ИНФОРМАЦИИ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация: В статье проводится глубокий социально-философский анализ роли библиотек и музеев как институтов образования, воспитания и информационного пространства. Особое внимание уделяется их влиянию на молодежь, духовное развитие общества и современные тенденции развития.

Ключевые слова: библиотека, музей, образование, воспитание, информационное пространство, культура, глобализация, молодежь, духовность, инновации.

Zamonaviy jamiyat rivojlanishining eng muhim omillaridan biri – bu bilim, axborot va madaniyatdir. Ushbu uch omil insoniyat taraqqiyotining asosini tashkil etib, jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Aynan shu jarayonda kutubxona va muzeylar kabi madaniy-ma'rifiy muassasalar alohida ahamiyat kasb etadi.

Kutubxona va muzeylar tarixan insoniyat tomonidan yaratilgan bilimlar, tajribalar va madaniy merosni saqlash, rivojlantirish hamda avlodan-avlodga yetkazish vazifasini bajarib kelgan. Ular jamiyatning intellektual xotirasi sifatida faoliyat yuritib, insonning o'zligini anglashida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Globalashuv jarayonlari va raqamli texnologiyalar rivoji natijasida axborot makoni keskin kengaydi. Bu esa inson ongiga turli xil axborotlarning ta'sirini kuchaytirdi. Natijada, ishonchli, ilmiy asoslangan va tizimli axborot manbalariga ehtiyoj ortdi. Kutubxona va muzeylar aynan shu ehtiyojni qondiruvchi asosiy ijtimoiy institutlardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

Bundan tashqari, yoshlar tarbiyasi masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularda tarixiy xotira va madaniy ongni shakllantirish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir. Muzeylar ushbu jarayonda tarixiy merosni jonli namoyish etish orqali ta'sir ko'rsatsa, kutubxonalar esa ilmiy bilimlar orqali yoshlarning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Shu sababli, kutubxona va muzeylarni ta'lim, tarbiya hamda axborot makoni sifatida chuqur o'rganish, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini aniqlash va rivojlantirish istiqbollari belgilash ilmiy tadqiqotning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Kutubxona va muzeylar faoliyati ko'plab olimlar tomonidan turli ilmiy yo'nalishlarda o'rganilgan. Xususan, sotsiologiya, madaniyatshunoslik va falsafa fanlarida ushbu muassasalar jamiyatning muhim instituti sifatida qaraladi.

Z. Bauman zamonaviy jamiyatni "suyuq modernlik" sifatida tavsiflab, madaniy institutlarning o'zgaruvchanligini ta'kidlaydi. M. Castells esa axborot jamiyati nazariyasida bilim va axborotning ustuvorligini asoslab beradi. H. Jenkins madaniy konvergentsiya jarayonida an'anaviy va zamonaviy axborot vositalarining integratsiyasini tahlil qiladi.

Mahalliy olimlardan G'affarova G.G., Karimova N. va Qosimova M.R. tadqiqotlarida madaniyat muassasalarining yoshlar tarbiyasidagi roli, ularning ijtimoiy ong shakllanishiga ta'siri chuqur o'rganilgan.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: tahliliy yondashuv, taqqoslash metodi, sistemali tahlil, umumlashtirish metodi.

Kutubxonaning ta'lim tizimidagi o'rni. Kutubxona insoniyat tarixida eng muhim bilim markazlaridan biri hisoblanadi. U faqat kitoblar to'plami emas, balki bilimlarni tizimlashtirish, saqlash va uzatish tizimidir.

Zamonaviy kutubxonalar quyidagi funksiyalarni bajaradi: axborot resurslarini taqdim etish, ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash, mustaqil ta'limni rivojlantirish, axborot madaniyatini shakllantirish, Bugungi kunda elektron kutubxonalar va raqamli platformalar orqali bilim olish jarayoni sezilarli darajada osonlashdi.

Muzeylarning tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyati. Muzeylar jamiyatning tarixiy xotirasini aks ettiruvchi muhim madaniy institutdir. Ular orqali inson o'z tarixini anglaydi va milliy o'zligini his qiladi.

Muzeylarning asosiy vazifalari: tarixiy merosni saqlash, madaniy qadriyatlarni targ'ib qilish, yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, estetik didni shakllantirish, Muzeylar yoshlar ongiga kuchli psixologik va tarbiyaviy ta'sir ko'rsatadi.

Axborot makoni sifatidagi o'rni. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi kutubxona va muzeylarning funksiyalarini tubdan o'zgartirdi. Ular endilikda global axborot tizimining bir qismiga aylandi.

Yangi shakllar: elektron kutubxonalar, virtual muzeylar, onlayn arxivlar, raqamli ekskursiyalar.

Zamonaviy muammolar: kitobxonlik madaniyatining pasayishi, yoshlarning internetga qaramligi, an'anaviy muassasalarga qiziqishning kamayishi, moddiy-texnik bazaning yetishmasligi, kadrlar malakasining pastligi.

Rivojlanish istiqbollari : raqamlashtirish jarayonini tezlashtirish, innovatsion xizmatlarni joriy etish, yoshlar bilan ishlashni kuchaytirish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish,

Kutubxona va muzeylar jamiyatning ma'naviy, madaniy va intellektual rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ijtimoiy institutlardir. Ular orqali inson bilim oladi, tarixini anglaydi va o'z dunyoqarashini shakllantiradi.

Zamonaviy sharoitda ushbu muassasalar oldida yangi vazifalar paydo bo'lmoqda. Xususan, raqamli texnologiyalarni joriy etish, yoshlarni jalb qilish va global axborot tizimiga integratsiyalashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu asosda, kutubxona va muzeylar faoliyatini rivojlantirish jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'affarova G.G. Madaniyat falsafasi va ijtimoiy taraqqiyot // NamDU Ilmiy axborotnomasi. – 2024. – №2. – B. 210–215.

2. Karimova N. Axborot madaniyati va kutubxonalar rivoji. – Toshkent: Fan, 2021. – B. 45–60.
3. Qosimova M.R. Madaniyat va yoshlar. – Toshkent: O‘zbekiston, 2020. – B. 25–36.
4. Беляева К.А. Музеи как социокультурный институт // Вестник культуры. – 2015. – №3.
5. Волков Ю.Г. Социология культуры. – Ростов н/Д.: Феникс, 2001. – 576 с.
6. Глушкова О.М. Теоретические аспекты анализа культуры // Архитектон. – 2009. – №26.
7. Грицанов А.А. Социология. – Минск: Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
8. Колтунов Д.А. Современные культурные процессы // Вестник РУДН. – 2011. – №3.
9. Левикова С.И. Культурные институции. – Москва, 2010. – 616 с.
10. Манько Ю.В. Социология культуры. – СПб., 2008.
11. Bauman Z. Liquid Modernity. – Cambridge, 2000. – P. 45–67.
12. Castells M. The Rise of the Network Society. – Oxford, 1996.
13. Jenkins H. Convergence Culture. – New York, 2006. – P. 112–130.
14. UNESCO. Museums and Cultural Heritage. – Paris, 2019.
15. IFLA. Library Development Report. – 2020.